

Havran

Allan Edgar Poe

Kontext

- konec 19. století
- žil ale na začátku

Dekadence

- životní pocit × symbolismus (směr)
- pocit umělců, znechucení společností, utíkají od ní a vytvářejí si vlastní svět
- v literatuře pesimistické nálady, modribita, pocit zmaru, erotická přesycenost, mysticismus, narcismus
- bohémství, satanismus, nevázaný sex, alkohol, tuláctví, výstřednost
- většinou i symbolisté
- ovlivnili směry počátku 20. století
- uvolnění literatury po stánce etické i z hlediska formy
- lartpourtartismus
 - umění pro umění
 - klade důraz na formální stránku umění

Dekadenti

- Oscar Wilde - Obraz Doriana Graye, Jak je důležité mítí Filipa, Štrašidlo Cantervillské
- Walter Whitman - Stébla trávy

Prokletí básníci

- dekadentní básníci ve Francii
- Charles Baudelaire - Květy zla, Mršina
- Paul Verlain - Láska
- Artur Rimbaud - Opilý koráb, Samohlásky

Česká moderna

Generace buřičů

- Petr Bezruč - Slezské písně (Maryčka Magdónova, Ostrava, Ošklivý zjev)
- František Gellner - Po nás ať přijde potopa, Radosti života
- Fráňa Šrámek - Života bído, přec tě mám rád, Splav, Stříbrný vítr, Měsíc nad řekou
- Stanislav Kostka Neumann - Rudé zpěvy

Autor

- lartpourlartismus
- časově ještě romantik, ale jinak symbolista
- Američan
- literatura hrůzy
- racionální přístup k tvorbě textu
- nejdřív efekt, pak děj a text
- postava racionálního detektiva (Dupin) - inspirace pro Sherlocka Holmese

Kniha

Obecně

- velmi jednoduchá, ale záhadná báseň
- inspirace lidovou baladou
- celá sbírka Havran a jiné básně obsahuje celkem 29 básní
- tímto dílem vnesl Poe nejen do americké poezie principy tajemnosti, hrůzostrašnosti a fantastičnosti
- dílo je velice rafinované, bylo vybudováno na zcela racionálním základě
- Poe z hlediska časového romantický autor, tak zde se již programově pracuje se symbolem - vševládné smrti (princip konotace)
- pravý smysl Havrana je odkrýván postupně, ke konci se stává satanem, ďáblem (navždy uhranul duši muže, která se již nikdy nevzchopí), ovlivnění prokletým básníkem Baudelairem
- muž ví, že Havran umí jen a pouze onen refrén, a přesto dál klade otázky - sebetřýzeň, bolest
- jedná se o nejpřekládanější autorovu báseň (jen u nás kolem 20 překladů)
- atmosféra - pocity samoty, smutku, melancholie, zmaru, tajemnosti a hrůzy (prostředí - přítmí, zešeřelost)
- báseň je vystavěna na půlnočním (symbol tajemnosti, hodina duchů) dialogu zoufalého a truchlícího muže se zlověstným havranem
- Mene tekeli = označení naléhavého varování před bezprostředně hrozící pohromou
- gradace napětí

- kontrasty - láska a smrt
- opakování refrénu - v češtině nejlepší překlad od Nezvala - „už víckrát ne“ (zachován zvukový dojem - kakofonie)
- pro tuto báseň je velice důležitá esej Filozofie básnické skladby, kde Poe obecně konstatuje, že v poezii se má dopředu naplánovat účinek básně a racionálně postupovat při jejím psaní
- Poe je vlastně typickým představitelem lartpouarlartismu (zformulovány jeho estetické názory)

Literární žánr

- balada (pochmurný děj a neperspektivní, tragický, závěr)

Literární druh

- lyricko-epická báseň

Časoprostor

- báseň se odehrává v pokoji lyrického subjektu v zimní večer

Kompozice

- členěno na 18 šestiveršových slok - trochej (chronologický postup)

Téma

- básníkův smutek a touha po zesnulé milé Lenoře

Motiv

- posmrtný život
- nekonečná touha
- sebetrýzeň
- konflikt mezi touhou zapomenout a touhou zapamatovat si
- prolínání smrti a lásky

vypravěč / lyrický subjekt

- ich-forma (neznámý muž, personální vypravěč)

vyprávěcí způsoby

- přímá, nepřímá řeč

typy promluv

- časté monology, dialogy

veršová výstavba

- trochej, volný verš (typický pro romantismus)

Děj

Báseň je psána v ich-formě, lyrickým subjektem (= vypravěčem) je osamělý muž trýzněný horečkou a především mučivými vzpomínkami na zemřelou dívku Lenoru, k níž marně hledá cestu čtením v okultních svazcích. Lyrický subjekt vystraší o půlnoci šramot. Ukáže se, že původcem podivných zvuků je krkavec (v tradičních českých, ale i mnoha jiných cizojazyčných, překladech básně označovaný jako havran, zoologicky sice nesprávně, ale ve shodě s tradiční literární symbolikou české poezie), který vzápětí vletí do jeho pokoje a znepokojuje muže svou záhadností. Na všechny otázky, zpočátku míněné žertem, přitom odpovídá jedním slovem – nevermore (do češtiny překládáno většinou jako víckrát ne nebo nikdy víc, občas ponecháváno v originále. Zásadně odlišných překladatelských řešení tohoto refrénu není mnoho). Mužův neklid se stupňuje v paniku a posléze v hrůzu. Snaží se krkavce vyhnat, ten ale zůstává na svém místě. V závěru lyrický subjekt metaforicky konstatuje, že krkavec už nikdy neodletí z jeho duše.

Ukázka

Když však havran bez ustání ponoukal mne k usmívání,
přistrčil jsem křeslo mysle, že mne něco napadne,
když se vhroutím do sametu ve vzpomínkách na tu větu,
přemýšleje, co as je tu, nad čím řek své bezradné,
nad čím příšerný ten pták zde říká svoje bezradné
„už víckrát ne“.

Tak jsem seděl nad dohady, mlčky, marně, bez nálady
pod ptákem, jenž v hloubi prsou nepřestával bodat mne,
kles jsem s zamyšlenou tvář do podušky na polštáři,
na niž padá lampa, v záři matné, mdlé a malátné,
ale do níž nevboří své ruce, mdlé a malátné,
ona víckrát, víckrát ne.

Zdálo se, že u stínidla houstne světlo od kadidla,
že se bezpochyby anděl v zvoncích z nebe propadne.
„Chudáku, tvůj Bůh ti v zpěvu posílá sem pro úlevu
balzám na tvou starou něhu, po němž navždy vychladne,
po němž láska k Lenoře v tvé mysli navždy zapadne“ –
však havran děl: „Už víckrát ne.“

„Proroku,“ dím, „mene tekel, ať jsi pták anebo z pekel,
synu podsvětí, a přece proroku, pojď hádat mně –
statečně, byť opuštěný žiji zaklet v této zemi,
dům mám hrůzou obklíčený, zda tvá věštba uhádne,
zdali najdu balzám v smrti, zda tvá věštba uhádne“ –
havran dí: „Už víckrát ne.“

„Proroku,“ dím, „mene tekel, ať jsi pták anebo z pekel,
při nebi, jež nad námi je, při Bohu, jenž léká mne,
rci té duši, jež žal tají, zdali aspoň jednou v ráji
tu, již svatí nazývají Lenora, kdy přivine,
jasnou dívku Lenoru kdy v náručí své přivine“ –
havran dí: „Už víckrát ne.“

„Tos řek jistě na znamení, že se chystáš k rozloučení,
táhni zpátky do bouře a do podsvětí, satane! –
nenech mi tu, starý lhář, ani pírkou na polštáři,
neruš pokoj mého stáří, opust' sochu, havrane!
Vyndej zobák z mého srdce, opust' sochu, havrane!“
Havran dí: „Už víckrát ne.“

Figure 1: ukázka
5